

Tóth Andrea Katalin*

SZERZŐI JOGI REFORM AZ EURÓPAI UNIÓBAN: A 2016. SZEPTEMBERI JAVASLATCSOMAG

I. BEVEZETÉS

Az Európai Unió szerzői jogi reformja keretében a Bizottság hosszú folyamat eredményeként 2016 szeptemberére eljutott arra a pontra, hogy konkrét irányelv- és rendeletjavaslatokat mutasson fel. Bár a digitális egységes piaci stratégia¹ (Digital Single Market Strategy – a továbbiakban: DSM-stratégia) 2015 májusában látott napvilágot, az európai szerzői jog modernizálására irányuló törekvések és az ezt megalapozó folyamatok korábban kezdődtek: 2013 májusában indult az európai szerzői jogi szabályok felülvizsgálatára irányuló nyilvános konzultáció,² a kivételek és korlátozások területén szükséges változtatások hatásának elemzéséről szóló első tanulmány³ pedig 2013 októberében került közzétételre. A Bizottság tehát már évek óta készült az Infosoc-irányelv által meghatározott európai szerzői jogi szabályok modernizálására anélkül, hogy az elektronikus kereskedelmi irányelv (Elker-irányelv) felelősségkorlátozó szabályainak átértékelését konkrétan napirendre tűzte volna. A jelentős és hosszú előkészítés, az elkészült tanulmányok,⁴ a már említett nyílt konzultáció, a hivatalos dokumentumok sorának, valamint a terület fontosságának⁵ köszönhetően (jogosan) magas elvárásoknak kellett megfelelnie a nemrég nyilvánosságra hozott anyagnak.

Ebben a tanulmányban azt vizsgáljuk, milyen sikerrel tett eleget a Bizottság ezeknek az elvárásoknak, és mennyiben tudta megvalósítani a DSM-stratégiában megfogalmazott céljait, illetve hogy az idő folyamán hogyan módosultak a Bizottság prioritásai az európai szerzői jogot illetően. A cél a folyamat átfogó bemutatása és értelmezése, valamint a tervezett új szabályok és azok egyes problémáinak bemutatása. Bár a stratégia a szerzői jogon kívül több

* PhD-hallgató, ELTE ÁJK, Polgári Jogi Tanszék.

¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia, COM(2015) 192 final, Brüsszel, 2015. 05. 06.

² A konzultációhoz kapcsolódó dokumentumok elérhetőek az alábbi linken: http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2013/copyright-rules/index_en.htm (látogatás napja: 2016. 11. 15.).

³ Gregor Langus, Damien Neven, Gareth Shier: Assessing the economic impacts of adapting certain limitations and exceptions to copyright and related rights in the EU, 2013. 10. 01.: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/131001-study_en.pdf (látogatás napja: 2016. 11. 15.).

⁴ Valamennyi, a Bizottság megbízásából készült tanulmány elérhető az alábbi oldalon: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/studies/index_en.htm (látogatás napja: 2016. 11. 15.).

⁵ 2013-ban a kulturális és kreatív iparágak globálisan 2250 milliárd USD bevételt és 29,5 millió munkahelyet generáltak, míg Európában ez az összeg 709 milliárd USD (a teljes bevétel 32%-a) és 7,7 millió munkahely (az összes 26%-a) volt. Forrás: EY Cultural Times: The first global map of cultural and creative industries, 2015. december, p. 15–16.

területtel is foglalkozik, jelen dolgozatban a szerzői jogot érintő célkitűzéseket és intézkedéseket tekintjük át.

II. AZ IRÁNYMUTATÓ DOKUMENTUMOK: A DIGITÁLIS EGYSÉGES PIACI STRATÉGIA, A REDA-JELENTÉS ÉS A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A MODERN, EURÓPAIBB SZERZŐI JOGRÓL

1. Az európai digitális egységes piaci stratégia

A szerzői jogi reform konkrét és kézzelfogható kezdetét 2015 májusára lehet tenni, amikor is a Bizottság nyilvánosságra hozta digitális egységes piaci stratégiáját.⁶ Ez a dokumentum az elektronikus kereskedelem korlátainak lebontása mellett az egységes digitális piac megalkotása érdekében szükséges, szerzői jogra vonatkozó törekvéseket is megfogalmazott. A stratégia három fő pillérre épül: az első az internetes termékek és szolgáltatások elérhetőbbé tétele az európai fogyasztók és vállalkozók számára, a második a digitális hálózatok és szolgáltatások fellendülését elősegítő feltételek megteremtése, míg a harmadik az európai digitális gazdaság növekedési potenciáljának maximalizálása. Az összességében tizenhat pontban megfogalmazott konkrét célkitűzéseket a Bizottság ez alá a három pillér alá rendezte.

Az első pillér keretében a szerzői jog szempontjából fontos célkitűzés az indokolatlan területi alapú tartalomhozáférés-korlátozás (geo-blocking) megakadályozása, ami alapjául szolgál a digitális tartalomhoz való hozzáférés javításának.⁷ Ennek keretében a stratégia elsősorban az audiovizuális szektort és tartalmakat érintő hordozhatóságot és elérhetőséget emelte ki. Ennek a pillérnek a további fontos célkitűzése a szerzői jogi rendszer reformjára irányuló jogalkotási javaslatok készítése, tekintettel arra, hogy a tagállami szerződési és szerzői jogban fennálló különbségek a tagállamokon átívelő internetes tevékenységek terjedésének (így pedig a digitális egységes piac létrejöttének) korlátozói. A kivételek közül egyedül a tudományos és oktatási célú szöveg- és adatbányászat összehangolásának fontosságát emelte ki a dokumentum az erre vonatkozó kivételek bevezetésének javaslata mellett.⁸ Bár csak említés szintjén, de szó esett még az alkotók tisztességes díjazását biztosító feltételek megteremtéséről és annak vizsgálatáról, hogy szükséges lenne-e kiterjeszteni a műhold- és kábelirányelv hatályát (és ezzel együtt a származási ország elvét) az internetes közvetítésekre is.

⁶ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Európai digitális egységes piaci stratégia, COM (2015) 192 final, Brüsszel, 2015. 5. 6.: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0192&from=EN> (látogatás napja: 2016. 11. 20.).

⁷ I. m. (6), 2.3. és 2.4. pont, p. 6–8.

⁸ I. m. (6), 2.4. pont, p. 7–8.

A második pillér részeként pedig a stratégia a kereskedelmi mértékű szerzői jogi jogsértésekkel szembeni hatékony és kiegyensúlyozott jogérvényesítési és végrehajtási rendszer megalkotását tűzte ki prioritásként. Ezt elsősorban az online közvetítők és platformok szerepének tisztázásával (tekintettel arra, hogy elmosódik a megkülönböztetés a tisztán közvetítői és tartalomszolgáltatói tevékenységek között), az információhoz való alapvető jog és a szólás- és sajtószabadság érintetlenül hagyása mellett szándékozik elérni.⁹

2. A Reda-jelentés

A másik figyelemre érdemes dokumentumot 2015 januárjában nyújtotta be először a német kalózpárti EP-képviselő, Julia Reda. Ez tehát nem a Bizottság által kiadott, hanem az Európai Parlament által konszenzusosan megfogalmazott és elfogadott dokumentum, ami annak álláspontját és prioritásait tükrözi.

A jelentés a szerzői és szomszédos jogok harmonizációjához és az Infosoc-irányelv¹⁰ implementációjához, valamint a technológia fejlődésének köszönhetően megváltozott kulturális normákhoz való igazításához kapcsolódik. Ez a dokumentum tehát már specifikusan a szerzői joggal foglalkozik, és azt nem csupán a digitális egységes piac megvalósításának kontextusában értékeli. A végleges, az eredeti szöveghez képest alapvetően módosult jelentést¹¹ 2015. július 9-én fogadta el az Európai Parlament. Bár ez a dokumentum önmagában kötőerővel nem rendelkezik, azonban fontos állomás a szerzői jogi reform felé vezető úton, és hasznos annak illusztrálására, hogy az uniós szervek szerzői joggal kapcsolatos véleménye és prioritásai hogyan alakultak.

A jelentés alapvetően három nagyobb problémacsoporttal foglalkozik: a geo-blocking korlátozásával (ahogy az már a digitális egységes piaci stratégiában is megfogalmazódott), a kizárólagos jogokkal, illetve a kivételekkel és korlátozásokkal.

Ami a geo-blockingot illeti, konkrét megoldási javaslat helyett a jelentés inkább csak összefoglalja mindazt, amit a kérdéssel kapcsolatban tudni kell: felhívja a figyelmet arra, hogy a szerzői és szomszédos jogok magukban foglalják a területiális jelleget, és hogy ez önmagában nem áll ellentmondásban a tartalmak hordozhatóságának biztosításával, emiatt a territorialitás korlátként történő kezelése helytelen értelmezéshez vezet, illetve hogy javítani szükséges a szerzői tartalmak és szolgáltatások határokon átnyúló hozzáférhetősé-

⁹ I. m. (6), 3.3.1. pont, p. 12.

¹⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról.

¹¹ Az Európai Parlament 2015. július 9-i állásfoglalása az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló, 2001. május 22-i 2001/29/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv végrehajtásáról: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2015-0273+0+DOC+XML+V0//HU> (látogatás napja: 2016. 11. 21.).

gét.¹² Ugyanakkor megállapítja azt is, hogy az audiovizuális iparágban alapvető gyakorlat a területi engedélyezés: a szerződési szabadság alapján egyes forgalmazási területek kiválasztása segíti a filmes és televíziós ipart a befektetések megszerzésében, és ez egyben a kulturális sokszínűséget is támogatja.¹³ Mindezeket pedig figyelembe kell venni az európai szerzői jog modernizálása során. A jelentés tehát már a stratégiánál árnyaltabban és a piaci körülményeket is figyelembe véve foglalkozik a problémával. Arra nemcsak mint a digitális belső piac egyik fő akadályára tekint, hanem egy szélesebb, a szerzői jog vizsgálatához és értékeléséhez szükséges társadalmi-kulturális közegben értelmezi azt. Nem nyújt azonban konkrét iránymutatást arra nézve, hogy miként lehetne növelni a hordozhatóságot a kulturális diverzitás és a teljes szerződési szabadság érintetlenül hagyása mellett.

A kizárólagos jogok témájában a jelentés a deklaratív kijelentések mellett arra hívja fel a Bizottságot, hogy vizsgálja meg, milyen hatásai lennének egy egységes európai szerzői jogi oltalom bevezetésének.¹⁴ Bár ez igen komoly erőfeszítéseket és konszenzust kívánó vállalkozás lenne, a jelentés nem merül el a témában, és nem nyújt semmilyen támpontot arra vonatkozóan, hogy egyáltalán milyen módon képzelel el a vizsgálandó egységes európai szerzői jogi rendszert. Emellett kitér még a közkinccsben lévő művek védelmére, vagyis hogy a már közkinccsé vált szerzői műveket ne lehessen a digitalizálás indokával „visszahívni” a szerzői jog alá.¹⁵

A Reda-jelentés a legnagyobb hangsúlyt a kivételek és korlátozások felülvizsgálatára helyezi, a szerzői jog ezen területének megújítását tekinti a legfőbb prioritásnak. Külön kivételek létrehozását szorgalmazza a karikatúrák/paródiák, a tudományos szöveg- és adatbányászat, az oktatási és kutatóintézetek tevékenysége, az e-lending és a digitális archiválás kérdésében.¹⁶ Emellett felhívja a figyelmet annak fontosságára, hogy a magáncélú másolási kivételt nem lehet technológiai szempontból korlátozni, illetve hogy át kell gondolni az üreshordozó-díjak rendszerét is.¹⁷ Bár a jelentés konkrétan nem mondja ki, hogy a kivételek kötelezővé tétele lenne szükséges, arra hívja fel a figyelmet, hogy néhány kivétel esetében hasznos lenne a tagállami különbségek kiküszöbölése és szorosabb közös szabályok bevezetése, valamint érdemes lenne megvizsgálni a minimumszabályok alkalmazását ezen a területen.¹⁸ Ebben a részben kap helyet röviden, szinte csak említésszerűen az internetszolgáltatókra és közvetítőkre vonatkozó felelősségi rendszer újragondolásának szükségessége is.¹⁹ A jelentés tehát mélyebben és részletesebben foglalkozik a témával a DSM-stratégiánál, és a szöveg- és

¹² I. m. (11), 6–9. pont

¹³ I. m. (11), 13. pont.

¹⁴ I. m. (11), 28. pont.

¹⁵ I. m. (11), 30–31. pont.

¹⁶ I. m. (11), 47–56. pont.

¹⁷ I. m. (11), 57–59. pont.

¹⁸ I. m. (11), 35–39. pont.

¹⁹ I. m. (11), 45. pont.

adatbányászat mellett egy sor másik felhasználás kapcsán is felveti a kivételek bevezetésének lehetőségét.

Összességében azonban a legnagyobb port és vitát kavarázó kérdések, a panorámaszabadságról és a linkelés szabadságáról szóló bekezdések végül konszenzus híján nem kerültek a végleges jelentésbe. Az utóbbi kérdés tisztázásának kudarca azért is szerencsétlen, mert a linkelés kapcsán hozott bírósági döntések hibás indokolása és okfejtése nyomán kialakult gyakorlat felülírására és a hiperlinkek használatának nemzetközi jogba is illeszkedő szerzői jogi megítélésének tisztázására a legalkalmasabb módszer a jogalkotás lett volna.²⁰

3. A Bizottság 2015. december 9-i közleménye a korszerű, egységesebb európai szerzői jogról

A Bizottság 2015. december 9-én ismét hivatalos dokumentum formájában bocsátotta ki elképzeléseit a modern, még európaibb szerzői jogról.²¹ A hat pontból álló közleményben a digitális stratégiában megfogalmazott célkitűzések megvalósításának módját vázolta: a célzott területek tekintetében konkrét, rövid távú javaslatok, valamint teljességében a szerzői jog hosszú távú elképzelésének formájában. A törekvések két pillére a minél teljesebb egységes piac és magasabb szintű harmonizáció (különös tekintettel a territorialitásra), valamint a szerzői jognak az új, technológiai körülményekhez történő igazítása.²² A DSM-stratégiához képest tehát már konkrét, jogszabályalkotásra irányuló elképzeléseket tartalmaz ez a dokumentum.

Ezzel a közleménnyel vált azonban teljesen nyilvánvalóvá az is, hogy a szerzői művekhez való minél szélesebb online hozzáférhetőség biztosítása lett az első számú prioritás a szerzői jogi reformban. Mi sem nyomatékosítja ezt jobban, mint hogy a közlemény mellett a Bizottság egy erre vonatkozó, közvetlen hatályú rendelet javaslatát is közzétette.²³ Ennek alapján az online tartalmakra egyik tagállamban előfizető állampolgár az adott tartalmakat az EU területén bárhol elérhetné, ahol éppen ideiglenesen tartózkodik²⁴ – a geo-blocking visszaszorítása ezzel tehát jogalkotási szempontból is elkezdődött. További lépésként a Bizottság 2016 tavaszára tervezte a műhold- és kábelirányelv rendelkezéseinek a televíziós és rádióprogramok online terjesztésére való alkalmazására, a határon túli hozzáférést rendező felhasználási szerződésekre, illetve a már kereskedelmen kívüli (out-of-commerce) gyűjtemények egyszerűbb

²⁰ Lásd: *Tóth Andrea Katalin*: A linkelés jelene és jövője az Egyesült Államok és az Európai Unió joggyakorlata alapján. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 1. sz., 2016. február.

²¹ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: A korszerű, európaibb szerzői jogi keret felé, Brüsszel, 2015. 12. 9. COM (2015) 626 final.

²² I. m. (21), p. 3.

²³ Az Európai Parlament és a Tanács Rendelete az online tartalomszolgáltatások határokon átnyúló hozzáférhetőségének a belső piacon történő biztosításáról (javaslat), Brüsszel, 2015. 12. 9. COM(2015) 627 final.

²⁴ I. m. (21), p. 5.

digitalizálására és hozzáférhetővé tételére vonatkozó jogalkotási javaslatának beterjesztését. Ezenkívül a felhasználási jogok rendezését segítő „engedélyezési pontok” és online keresési eszközök európai aggregátorának létrehozását veti fel a közlemény.

A Marrakesh-i Szerződés implementálása mellett a kivételek körében a közérdekű kutatóintézetek szöveg- és adatbányászati tevékenysége (olyan tartalmakat érintően, amelyekhez jogosan hozzáférhetnek) és az oktatási célú szemléltetésre vonatkozó kivétel²⁵ terjedelmének tisztázása került középpontba. Valószínűleg a Reda-jelentés kapcsán kapott nagy visszhangnak köszönhetően, leginkább politikai megfontolásból az Infosoc-irányelv 5. cikk (3) h) pontban található panorámaszabadság határainak tisztázása is bekerült a Bizottság programjába, a már sokszor emlegetett digitális archiválásra és zárt hálózatu távoli hozzáférésre vonatkozó kivételek támogatása mellett. Általános célként a harmonizáció növelése és a fontosabb kivételek kötelezővé tétele került megfogalmazásra. Végül pedig a magáncélú másoláshoz kapcsolódó üreshordozó-díjak rendszerének újragondolását szorgalmazza a közlemény.²⁶ A Reda-jelentéshez képest tehát kikerült a karikatúra-/paródiakivétel pontosítása, és ide végül bekerült a panorámaszabadság kérdése, ami – lévén, hogy már hatályban lévő nemzeti jogszabályokat is érintene – eléggé megosztja a tagállamokat. A kivételeket tekintve tehát már konkrétan kikristályosodott a Bizottság álláspontja a bevezetendő új szabályokat illetően.

A szerzői jog jól működő piacának kialakításához a Bizottság három fő területet tartott fontosnak 2015 decemberében: a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának pontosított értelmezését (ami a Reda-jelentésből végül kimaradt, illetve ehhez kapcsolódóan megemlíti az alternatív vitarendezési formák vizsgálatát, ami az eddigiekhez képest újdonság), az online platformok szerepének újraértékelését a közvetítőszolgáltatókra vonatkozó elektronikus kereskedelmi irányelvi kivételek tükrében, illetve annak értékelését, hogy uniós szintű intézkedésekre van-e szükség az előadóművészek és szerzők díjazásának átláthatóbbá és kiegyensúlyozottabbá tételére.²⁷ Végül a jogérvényesítési rendszer korszerűsítését tűzte ki célul a dokumentum a kereskedelmi célú és méretű kalózkodás visszaszorítása érdekében.

A rövid távú célok mellett azonban a Bizottság hosszú távú szerzői jogi elképzelése szerint minden szerzőre és előadóművészre, a kreatív ipar összes szektorára, valamint valamennyi felhasználóra ugyanazok a szerzői jogi szabályok vonatkoznának az EU területén belül bárhol.²⁸ Ennek megvalósítása természetesen túlmutat a szerzői jogi szabályok egységességén, és legalábbis egységes szerződési, tulajdonra és végrehajtásra vonatkozó sza-

²⁵ I. m. (10), 5. cikk (3) a) pont: A tagállamok a 2. és 3. cikkben szabályozott jogok vonatkozásában az alábbi esetekben kivételeket, illetve korlátozásokat állapíthatnak meg: kizárólag oktatási szemléltetés vagy tudományos kutatás céljából végzett felhasználás, amennyiben lehetséges, a forrás feltüntetésével – beleértve a szerző nevét is –, és az elérni kívánt nem kereskedelmi cél által indokolt terjedelemben.

²⁶ I. m. (21), p. 7.

²⁷ I. m. (21), p. 10.

²⁸ I. m. (21), p. 12.

bályokat is feltételez, ami pedig az Unió jelenlegi működési formáján túlmutató, uniformizált jogrendszer megvalósítását is vizionálja.

Összességében tehát a Bizottság először is DSM-stratégiájában határozta meg a szerzői joggal kapcsolatos célkitűzéseit. Miután a Parlament a Reda-jelentésen keresztül szintén véleményét nyilvánította az ehhez kapcsolódó tennivalókról és prioritásokról, a Bizottság ismét megfogalmazta céljait, ezúttal már szűkebben, csak a szerzői jogra koncentráva. Alapvetően a fő irányok nem változtak sokat a stratégia megfogalmazása óta: a fő motívum továbbra is a határok lebontása a virtuális szférában és a szerzői jog modernizálása, elsősorban a kivételek frissítésén keresztül, valamint a jogérvényesítési rendszer újragondolása. A részleteket tekintve azonban már érzékelhetőbbek az eltérések: míg a parlamenti jelentés számos kivételt megemlített, addig a bizottsági közlemény már csak a kivételek egy konkrét körülhatárolt csoportját vezetné be az uniós szerzői jogba. Míg bizonyos kezdeményezések elsikkadtak (pl. az egységes európai szerzői jogi oltalom), addig mások hirtelen felbukkantak (pl. a nyilvánossághoz közvetítés és a hozzáférhetővé tétel terjedelmének tisztázása). Alapvetően elmondható, hogy nagy vonalakban kivehetővé vált az EU-szervek szándéka a reform irányát tekintve, azonban ezen a ponton még nagyon is sok múlik az „apróbb” részleteken. A kivételek reformálása esetében például nemcsak az adott területre kell tekintettel lenni, hanem a szerzői jog egészének működésére a jogok és korlátozások egyensúlyban tartása érdekében. Ugyanilyen megfontolásból, a geo-blocking eliminálása esetében, amennyiben az ehhez szükséges új szabályok csak egy részének sikerül konszenzust elérnie, a teljes intézkedés értelmét veszítheti, és csak feleslegesen bonyolíthatja a rendszert. Fontos tehát a koherens jogalkotás, különösen egy olyan területen, ahol jelenleg is több irányelvbe (és nemsokára rendeletbe) foglaltan található a szerzői jogot is érintő európai rendelkezések. Mindezek tükrében lássuk tehát, hogyan is sikerült a végleges szerzői jogi reformjavaslat.

III. A SZERZŐI JOGI REFORMCSOMAG

1. State of the Union 2016

2016. szeptember 14-én kerültek közzétételre a Bizottság elnöke által tartott, az Unió helyzetéről szóló értékelő beszéd kapcsán azok a javaslatok,²⁹ amelyek a szerzői jogi szabályozás korszerűsítését célozzák. Ennek alapján a Bizottság három fő prioritás mentén szándékozik intézkedni. Ezek a választék bővítése és a kulturális tartalmak online, tartózkodási helytől független elérésének javítása; a jobb szerzői jogi szabályozás kialakítása a kutatás és az oktatás területén, illetve a szellemi alkotásokhoz való hozzáférés feltételeinek javítása a fogya-

²⁹ A teljes javaslatcsomag elérhető: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-3010_hu.htm (látogatás napja: 2016. 11. 21.).

tékos személyek számára; végül pedig egy méltányosabb feltételeket garantáló, fenntartható piacter megalkotása az alkotók és a sajtó számára.

Az első prioritás keretében elsősorban a tavaly decemberi rendeletjavaslatban megfogalmazottakhoz kapcsolódóan a tartalomszolgáltatóknak szándékozik a Bizottság lehetőséget nyújtani arra, hogy egyszerűbben megszerezhessék a szerzői jog által védett tartalmak online továbbközvetítésének a jogát. Az ehhez kapcsolódó rendeletjavaslat³⁰ két fontos rendelkezést tartalmaz. Egyrészt a műsorszolgáltató szervezetek által végzett kiegészítő online szolgáltatás nyújtása során történő nyilvánossághoz közvetítési, hozzáférhetővé tételi és többszörzési cselekményeket úgy kell tekinteni, hogy azok a műsorszolgáltató elsődleges telephelye, a tevékenységi központ szerinti tagállamban történnek.³¹ Ennek alapján tehát a javaslat a műhold- és kábelirányelvben már megismert „származási ország” elvét (home country rule) és fikcióját az online felhasználásokra is alkalmazandóvá teszi egy meghatározott szűk körben a jogszerzés egyszerűsítése érdekében. A másik fontos rendelkezés a nem nyílt internetes eredeztetésű és nem nyílt internetes platformon történő továbbközvetítést érinti, és meghatározza, hogy amennyiben a jogosult nem műsorszolgáltató szervezet, a tartalmak továbbközvetítési engedélyeik kiadásához vagy visszautasításához való jogukat kizárólag közös jogkezelő szervezeteken keresztül gyakorolhatják a jogosultak.³² Emellett a Bizottság az európai audiovizuális művek minél szélesebb körű hozzáférhetőségét és terjesztését minősítette elsődleges prioritásnak, amit a Kreatív Európa MEDIA program keretein belül, illetve a feliratozás/szinkronizálás és az online videotékák létrehozásának támogatásával igyekszik megvalósítani. A Bizottság tehát végül 2016 végére érte el azt, amit 2015. december 9-i közleményében 2016 tavaszára időzített volna, vagyis a műhold- és kábelirányelv rendelkezéseinek a televíziós és rádióprogramok online terjesztésére való alkalmazásáról és a határon túli hozzáférést rendező felhasználási szerződésekről szóló jogalkotási javaslatok betervezését.

A második prioritás keretében a Bizottság a kutatás és oktatás területén releváns szerzői jogi szabályok reformálását vette célba, a digitális egységes piaci szerzői jogról szóló irányelvjavaslat³³ tervezett új kivételei a későbbiekben részletesen is tárgyalásra kerülnek. A szellemi alkotásokhoz való hozzáférés javítását emellett a Bizottság a vakok és látási, olvasási kész-

³⁰ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a műsorszolgáltató szervezetek egyes online közvetítéseire, valamint a televíziós és rádiós műsorok továbbközvetítésére alkalmazandó szerzői jogok és szerzői joggal szomszédos jogok gyakorlására vonatkozó szabályok megállapításáról (javaslat), Brüsszel, 2016. 09. 14. COM(2016) 594 final.

³¹ I. m. (30), 2. cikk.

³² I. m. (30), 3. cikk (1) bek.

³³ Az Európai Parlament és a Tanács irányelve a digitális egységes piacon a szerzői jogról (javaslat), Brüsszel, 2016. 09. 14. COM(2016) 593 final.

ségükben korlátozott személyek számára megengedett felhasználásokról szóló Marrakech-i Szerződés végrehajtásával is szorgalmazza.³⁴

A harmadik és utolsó prioritás több fontos intézkedést foglal magában. Először is, az olyan internetes platformoknak, amelyek szerepe a tartalomszolgáltatók és az internetszolgáltatók között helyezkedik el, szigorúbb szabályok szerint kellene majd működniük, ugyanis biztosítaniuk kellene, hogy a védett tartalmak csak a jogosultak engedélyével kerülhessenek hozzáférhetővé tételre és terjesztésre, amit hathatós technológiai eszközök használatával kellene elérniük. Emellett a Bizottság egy új szomszédos jogot szándékozik bevezetni, ami a sajtótermékek kiadói számára az Infosoc-irányelvben megállapított többszörözési és lehívásra hozzáférhetővé tételi jogokat biztosítaná sajtóbeli publikációik felett.³⁵ Végül pedig a szerzők és előadók helyzetének javítását tűzte ki a Bizottság azáltal, hogy a producerek és a kiadók kötelesek lennének tájékoztatást adni a művek terjesztéséből származó bevételeikről, valamint a méltányos jogdíjak kialakítását lehetővé tevő mechanizmus megalkotásával.

Ezek tehát a Bizottság tervei nagy vonalakban az alábbi dokumentumok alapján: egy értékelő beszéd, egy közlemény, két rendelet- és két irányelvjavaslat. A tavaly decemberi közleményben megfogalmazott rövid távú törekvéseket a Bizottság gyakorlatilag mind megvalósította, egy fontos kivétellel. Bár az irányelvjavaslat a védett tartalmak online szolgáltatók általi felhasználásához kapcsolódó preambulumbekendésekben szó esett róla, végül is nem sikerült a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának pontos tisztázása. Bekerült ellenben a sajtókiadványok azonosítható részeire nézve is gyakorolható szomszédos jogi oltalom. Érdeemes tehát közelebbről is szemügyre venni a digitális egységes piac szerzői jogáról szóló irányelvjavaslat egyes kérdéseit és az ebből fakadó egyes problémákat.

³⁴ Ehhez kapcsolódóan a Bizottság egy rendeletjavaslattal és egy irányelvjavaslattal is készült: az előbbi az EU és a Marrakech-i Szerződéshez csatlakozott harmadik országok közötti viszonyt szabályozná, míg az utóbbi az uniós szintű, a tagállamokra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazza. Lásd: Az Európai Parlament és a Tanács rendelete egyes, szerzői jog és szomszédos jogok védelme alá tartozó művek és más tartalmak hozzáférhető formátumú példányainak az Unió és harmadik országok közötti, a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek érdekét szolgáló nemzetközi cseréjéről (javaslat), Brüsszel, 2016. 09. 14. COM(2016) 595 final és az Európai Parlament és a Tanács irányelve a szerzői jog és szomszédos jogok védelme alá tartozó műveknek és más tartalmaknak a vakok, látássérültek és nyomtatott szöveget használni képtelen személyek érdekét szolgáló egyes megengedett felhasználási módjairól, valamint az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001/29/EK irányelv módosításáról, Brüsszel, 2016. 9. 14. COM(2016)596 final.

³⁵ I. m. (33), 11. cikk.

2. Irányelvjavaslat: szerzői jog a digitális egységes piacon

Az alábbiakban az új szerzői jogi irányelv tervezete kerül tárgyalásra. A javaslat egyes rendelkezéseinek értelmezéséhez és értékeléséhez a Bizottság kapcsolódó közleményét³⁶ és hatástanulmányát³⁷ vesszük segítségül. Ebben a részben áttekintjük, hogy a közleményben megfogalmazott szabályozási szükségletre, illetve problémára adott válasz a hatástanulmány vonatkozó elemzésén keresztül miképpen került jogszabályi szintű megfogalmazásra, illetve hogy ezek a javaslatok mennyiben illeszkednek a Bizottság célkitűzéseisehez.

I. cím: Általános rendelkezések

Az általános rendelkezések között található a tárgyi hatályra és az alkalmazási körre vonatkozó szabályok. Ezek alapján az irányelv az eddigi, szerzői jogot szabályozó irányelvek alkalmazását nem érinti, a jelenleg is hatályos szabályok mellett lennének alkalmazandóak az új irányelv rendelkezései. Nem került tehát sor egy új, mindent átfogó jogforrás megalkotására, a Bizottság az eddigi úton haladva a részterületenkénti „patchwork”-szabályozás mintáját követte. A fogalommeghatározások közül a legújabb és talán legérdekesebb a „sajtókiadvány” definíciója, amely a 11. cikkben megfogalmazott új szomszédos jog értelmezéséhez szükséges.

II. cím: A kivételek és korlátozások digitális és határokon átnyúló környezethez való igazítására irányuló intézkedések

Az irányelvjavaslat egyik legfontosabb újítása a kivételek terén a kötelező kivételek bevezetése lenne. Három terület került szabályozás alá: a kutatási célú szöveg- és adatbányászat, az elektronikus úton megvalósuló és határon átnyúló oktatási tevékenységek, illetve a kulturális örökség megőrzése.

Ahogy az a preambulumban is olvasható, ezeken a területeken a digitális technológiák újfajta felhasználási lehetőségeket kínálnak, ezek azonban nem sorolhatók be egyértelműen az Infosoc-irányelvben meghatározott kivételek közé, különös tekintettel a határokon átnyúló felhasználásokra.³⁸

³⁶ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and Committee of the Regions: Promoting a fair, efficient and competitive European copyright-based economy in the Digital Single Market, Brussels, 2016. 9. 14. COM(2016) 592 final.

³⁷ Commission Staff Working Document Impact Assessment on the modernisation of EU copyright rules, Brussels, 2016. 9. 14. SWD(2016) 301 final.

³⁸ I. m. (33), preambulum (5) bek.

A szöveg- és adatbányászatra vonatkozóan a tagállamoknak kivételt kellene biztosítaniuk az Infosoc-irányelv többszörözési, az adatbázis-irányelvben³⁹ biztosított többszörözési, valamint a kimásolásra és újrahasonosításra vonatkozó jog, illetve a javaslat saját újdonsága, a sajtókiadványoknak biztosított többszörözési és hozzáférhetővé tételi jog alól. A kivétel kedvezményezettjei azok a kutatóhelyek lennének, amelyek tudományos kutatás céljából a számukra amúgy is jogszerűen hozzáférhető műveken és egyéb teljesítményeken (jelen esetben leginkább adatbázisokon) többszörözést és tartalomkimásolást hajtanak végre szöveg- és adatbányászati céllal.⁴⁰ A tagállamok számára kötelezően átültetendő rendelkezés harmonizációs hatását a javaslat azzal is igyekszik megerősíteni, hogy az alól nem lehetne „kiszerezni”: minden ellentétes szerződéses rendelkezés érvényesíthetetlen lenne.⁴¹ Bár a jogosultaknak a javaslat alapján nem járna ellenszolgáltatás az ilyen jellegű felhasználásokért, tekintettel arra, hogy csak elenyésző kár érné őket,⁴² az irányelv azért igyekszik a jogosultak érdekeit is egyensúlyba hozni annak biztosításával, hogy a tartalmakat tároló hálózatok és adatbázisok biztonságának megőrzése érdekében intézkedéseket tehetnek.⁴³

Ez a kivétel tehát magában foglalja a nonprofit és a kereskedelmi célú szöveg- és adatbányászatot is, azonban ezt csak egy szűken meghatározott személyi körnek engedélyezi. Kutatóhelynek minősül ugyanis a javaslat értelmében az olyan elsődlegesen tudományos kutatásokat végző intézmény (egyetem, kutatóintézet, amely egyebekben oktatási szolgáltatásokat is nyújthat), amely nonprofit alapon vagy az összes nyereség kutatásba történő visszaforgatásával, illetve tagállami közérdekű cél megvalósítása érdekében működik. Amennyiben a kutatóhely felett döntő befolyással rendelkezik valamilyen magáncélú vállalkozás, az a kutatások eredményeihez nem kaphat elsőbbségi hozzáférést. Az Infosoc-irányelvben biztosított kutatási célú kivétel kizárólag a nem kereskedelmi felhasználásokra vonatkozott,⁴⁴ azonban nem korlátozta a személyi hatályt. A hatástanulmány a jelenleg is fennálló helyzet mellett négy további lehetséges opciót vizsgált a szöveg- és adatbányászatra vonatkozóan. A piaci önszabályozás mellett három kötelező kivétel lehetőségét elemezte: a nem kereskedelmi célú, bárki által végezhető tudományos kutatásra, a kizárólag kutatóhelyként meghatározott intézmények által végzett kereskedelmi vagy nem kereskedelmi célú tudományos kutatásra, illetve a bárki által bármilyen célból végzett kutatásra irányuló szöveg- és adatbányászati lehetséges kivételét. Az irányelvjavaslatba foglalt második jogalkotási opció került ki végül győztesként.⁴⁵ A kivételnek ez a formája igyekszik figyelembe venni a terület jellegzetességeit: a tudományos kutatások ma már nem minden esetben történnek a közcélú

³⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 96/9/EK irányelve (1996. március 11.) az adatbázisok jogi védelméről.

⁴⁰ I. m. (33), 3. cikk (1) bek.

⁴¹ I. m. (33), 3. cikk (2) bek.

⁴² I. m. (33), preambulum (13) bek.

⁴³ I. m. (33), 3. cikk (3) bek.

⁴⁴ I. m. (10), 5. cikk (3) a) pont.

⁴⁵ I. m. (37), p. 119.

intézmény saját vagy az állam forrásaiból, jelentős szerepük van a magáncélú, nyereségorientált vállalkozásoknak is. Az ilyen vállalkozások támogatása egyre fontosabb a kutatások finanszírozásához és ezzel a további tudományos eredmények eléréséhez. Így a kutatóhelyek a magánforrásból szponzorált kutatásaik során is a kivétel védelmét élveznék. A kizárólag kereskedelmi célú gazdasági társaságok azonban a szöveg- és adatbányászatot továbbra is csak felhasználási engedélyek alapján végezhetnék.⁴⁶ A kivételnek ez a formája biztosítja a hatástanulmány megállapításai szerint a legszélesebb körű közérdekű felhasználást úgy, hogy a jogosultakat érő kár sem lenne jelentős (csak kutatóhelyekre vonatkozik a kivétel, és csak olyan tartalmakra vonatkozóan, amelyekhez már amúgy is jogos hozzáféréssel rendelkeznek, tehát a tartalmakra való előfizetéseket sem érintené hátrányosan).

A második bevezetendő kivétel az oktatási tevékenységekre vonatkozna. Az Infosoc-irányelv az oktatási szemléltetésre vonatkozó kivételt a fent említett, tudományos kutatási felhasználásokkal egy rendelkezésben szabályozta. Bár már az Infosoc-irányelv is kifejezetten megemlíti a távoktatást, az irányelvjavaslat preambuluma szerint mégsem egyértelmű a jelenlegi kivétel hatálya digitális felhasználási módok esetében, illetve hogy az vonatkozik-e a távoktatásra is.⁴⁷ Az új szabály tehát különös figyelmet fordítana az elektronikus úton megvalósuló és határokon átnyúló oktatási tevékenységekre, és engedélyezné a szöveg- és adatbányászatra vonatkozó kivételnél felsorolt felhasználások mellett az Infosoc-irányelvben foglalt nyilvánossághoz közvetítést (ami magában foglalja a lehívásra hozzáférhetővé tételt), illetve a szoftverirányelv⁴⁸ alapján a számítógépi programok többszörözését, lefordítását, átdolgozását, feldolgozását és módosítását, valamint nyilvános terjesztését. Az ilyen irányú felhasználásokat azonban feltételekhez kötné az irányelv, azokat ugyanis csak oktatási intézmény helyiségeiben, tanulók/hallgatók és oktatók által hozzáférhető zárt hálózaton belül lehetne végezni, a forrás megjelölése mellett.⁴⁹

Bár ez a kivétel is kötelező lenne a tagállamok számára, annak végrehajtásában nem kellene egységesnek lenniük – az irányelv ugyanis megengedné, hogy a kivételt ne általános hatállyal ültessék át, hanem bizonyos művek vagy teljesítmények esetében továbbra is a felhasználási engedélyezési rendszer működjön.⁵⁰ Bár ez a rendelkezés rugalmasságot igyekezne vinni a rendszerbe, kérdéses, hogy mennyire veszítené így értelmét a kivétel „kötelező” jellege, és hogy általában milyen hatással lenne a harmonizációra az alapvetően kógens főszabály kivételekkel való fellazítása. Amennyiben a tagállamokban különböző szabályokat lehetne alkalmazni, az ugyanúgy jogbizonytalanságot eredményezne az oktatásban részt vevő felhasználók részére abban a tekintetben, hogy mit használhatnak szabadon és mit nem, akkor is, ha amúgy a tagállamoknak intézkedniük kellene, hogy a vonatkozó enge-

⁴⁶ I. m. (37), p. 116.

⁴⁷ I. m. (33), preambulum (14) bek.

⁴⁸ Az Európai Parlament és Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről.

⁴⁹ I. m. (33), 4. cikk (1) bek.

⁵⁰ I. m. (33), 4. cikk (2) bek.

délyek ismertek és hozzáférhetőek legyenek. A határon átnyúló felhasználásnál ugyanis továbbra is tisztában kellene lenniük a felhasználóknak a többi tagállamban érvényes szabályokkal. Ezt orvosolná a „származási ország” elvének alkalmazása, miszerint a felhasználást az oktatási intézmény székhelye szerinti tagállamban történtnek kellene tekinteni,⁵¹ így a székhely tagállama szerinti szabályok lennének az irányadóak.

A hatástanulmány a jelenleg is fennálló helyzetet három másik lehetőséggel (az oktatásban résztvevők felvilágosítása a felhasználásokkal kapcsolatban; határon átnyúló hatályú kötelező kivétel a digitális oktatási felhasználásokra; illetve ugyanez a felhasználási engedélyek fenntartásának lehetőségével együtt) hasonlította össze. Ezek közül a legutóbbit találta a tanulmány a legideálisabbnak. A hatástanulmány szerint amennyiben nem lenne lehetőség a jelenlegi szerződéses engedélyezési gyakorlat fenntartására az olyan esetekben, amikor ezek az engedélyek könnyen hozzáférhetőek, az jelentős hátránnyal járna a jogosultakra nézve. Ez azokban a tagállamokban jelentene nehézséget, ahol egyelőre nem fedi le az oktatási kivétel a digitális felhasználások teljes körét (pl. Olaszország, Lengyelország, Magyarország), illetve ahol a másodlagos felhasználások engedélyhez kötöttek. A leginkább sújtottak az oktatási anyagok és tankönyvek szerzői és kiadói lennének, engedélyezési díjakból származó bevételeik jelentősen megcsappannának, ami pedig a tankönyvek előállítására is negatív hatással lenne: kevesebb új oktatási anyag látna ugyanis napvilágot.⁵² Bár ezek elsősorban az analóg felhasználások esetében relevánsak, továbbra is kérdéses, hogy ennek a kivételnek a bevezetése elérné-e a Bizottság által kitűzött célt a közérthetőség, jogbiztonság és harmonizáció területén, ha az a jelenlegi rendszert még komplikáltabbá tenné.

Az utolsó újítás a kivételek és korlátozások terén a kulturális örökség megőrzése érdekében megfogalmazott kivétel. Ez a rendelkezés lehetővé tenné az oktatási tevékenységre vonatkozó kivételnél felsorolt összes felhasználás (a nyilvánossághoz közvetítés kivételével) engedély nélküli megvalósítását, amennyiben azok célja a kulturális örökséget ápoló intézmények gyűjteményeinek állandó részét képező művek és más teljesítmények megőrzése.⁵³ Ezek a kulturális örökséget ápoló intézmények jellegzetesen nyilvános könyvtárak, múzeumok, levéltárak és archívumok az irányelvtervezet szövege szerint,⁵⁴ és a megőrzés történhetne bármilyen adathordozóra vagy formában, a megőrzéshez szükséges mértékben. Ezen a területen azért lenne szükséges a jogalkotási szintű beavatkozás, mert a digitális megőrzési technológiák megjelenésével azok megőrzési célú alkalmazásának lehetősége kérdésessé vált. A tervezetben is olvasható megoldás mellett a hatástanulmány mérlegelte a jelenlegi, jogalkotási beavatkozás nélküli helyzet fenntartásának, illetve az Infosoc-irányelvben található, múzeumokra, könyvtárakra és archívumokra vonatkozó „egyes többszörözési cselek-

⁵¹ I. m. (33), 4. cikk (3) bek.

⁵² I. m. (37), p. 98–99.

⁵³ I. m. (33), 5. cikk.

⁵⁴ I. m. (33), 2. cikk 3. pont.

mények” kivételének⁵⁵ a legszélesebb körű implementációjára vonatkozó, a tagállamoknak nyújtott iránymutatás előnyeit és hátrányait. Az új kivétel bevezetése mellett szól, hogy így a megőrzés a lehető legszélesebb körben és a digitális felhasználásokat is lefedve valósulhatna meg, és a jogosultak érdekei sem sérülnének jelentősebben.⁵⁶

Összességében tehát három, közérdekből fontos területen lehetnének új kötelező kivételek. Az azonban a hatástanulmány magyarázata alapján sem világos, hogy amennyiben a legfőbb cél a minél egységesebb digitális piac kialakítása, akkor miért csak egyes, a piaci viszonyokat amúgy is csak kismértékben, egy bizonyos réteget érintő felhasználásokat tekintve indokolt a magasabb szintű harmonizáció. Nem kapunk különösebb magyarázatot arra, hogy a többi kivétel esetében a tagállamonkénti eltérő szabályozás (amit az Infosoc-irányelv lehetővé tesz) a továbbiakban miért nem akadályozná a digitális piac integrációját. Természetesen nem mindenki szerint lenne ildomos a kivételek harmonizációja kötelezővé tétellel: a francia nemzetgyűlés európai ügyekkel foglalkozó bizottságának jelentése alapján hiba lenne felfogatni a kivételek jelenleg is jól működő európai rendszerét, az ugyanis semmilyen módon nem állja útját a digitális piac integrációjának, ahogy a Bizottság egyébként látja.⁵⁷ A kivételek kötelezővé tétele az amúgy elengedhetetlen rugalmasságot iktatná ki azok szabályozásából, ami feltétlenül szükséges a szerzők és alkotók számára megfelelő környezet kialakításához és fejlesztéséhez.⁵⁸ A jelentés a megállapításait egyebekben (egyébként az irányelvjavaslat rendelkezéseit megalapozó tanulmányokhoz meglehetősen hasonlóan) nem alapozta gyakorlati fejleményekre vagy tényekre.

Mindemellett jogalkotás-technikai szempontból is kritizálható a javaslat. Az, hogy az új kivételek, amelyek a már meglévő szabályokat magyaráznák és hatályukat pontosítanák, egy teljesen más jogszabályban találhatóak, míg a „módosított” irányelv továbbra is hatályban és alkalmazásban marad, bonyolult és töredezett helyzetet eredményez, amely nem kedvez a megvalósítani kívánt jogbiztonságnak.

III. cím: Az engedélyezési gyakorlatok fejlesztésére és a tartalmak szélesebb körben való hozzáférhetővé tételére irányuló intézkedések

A tartalmak szélesebb körű hozzáféréseinek biztosítása érdekében az irányelvjavaslat két területen vezetne be új szabályokat. A kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek kulturális örökséget ápoló intézmények általi digitalizálása és terjesztése, valamint az audio-

⁵⁵ I. m. (10), 5. cikk (2) c) pont.

⁵⁶ I. m. (37), p. 130.

⁵⁷ Rapport d'information déposé par la Commission des affaires européennes sur la protection du droit d'auteur dans l'Union Européenne et présenté par Mme Marietta Karamanli et M. Hervé Gaymard, députés. No 3712: <http://www.assemblee-nationale.fr/14/europe/rap-info/i3712.asp> (látogatás napja: 2016. 12. 13.), p. 7.

⁵⁸ I. m. (57), p. 7–8.

vizuális alkotások online videotékákban történő hozzáférhetővé tételének (értsd: video-on-demand szolgáltatások) könnyítése került szabályozásra.

Az audiovizuális tartalmakat illetően a javaslat előírja a tagállamoknak a megfelelő tárgyalási mechanizmus kialakítását, vagyis hogy egy kellő tapasztalattal rendelkező és független szervhez fordulhassanak a szerződni kívánó felek, ha elakadnak a tartalmak online, on-demand szolgáltatás keretében hozzáférhetővé tételére irányuló, az érintett jogok rendezésével kapcsolatos tárgyalások során.⁵⁹ A hatástanulmány megállapításai alapján az audiovizuális tartalmak on-demand piaca rohamosan növekszik, azonban az európai művek meglehetősen alulreprezentáltak az online videotékák kínálatában. Ez több okra is visszavehető: a kizárólagos jogok rendezése komplex és bonyolult folyamat, a szerződéses akadályok és az alacsony profittal szembeni magas tranzakciós költségek mindinkább elbátortalanítják a jellemzően kisebb költségvetéssel rendelkező jogosultakat.⁶⁰ Ezáltal pedig sok európai film és egyéb audiovizuális alkotás egyszerűen nem kerül ki az on-demand platformokra. Az irányelv megoldása mellett vizsgálat alá került a beavatkozás elkerülése és a piaci érdekeltek közötti európai szintű párbeszéd elindítása. Végül a párbeszéd és ezzel együtt a tárgyalási mechanizmus kialakítását találták a leoptimálisabb megoldásnak, ez ugyanis lehetővé tenné, hogy a problémás eseteket egyénileg intézzék a felek, az így szerzett tapasztalatokat pedig a későbbiekben is fel lehet majd használni. Bár ez a megoldás nem eredményezné a tranzakciós költségek jelentős csökkenését, a szerződéses és engedélyezési problémák kezelése az európai audiovizuális művek szélesebb körű elérhetőségét eredményezhetné.⁶¹

A kereskedelem nem kapható műveket tekintve már sokkal bőbeszédűbbnek bizonyult a Bizottság, és részletesebb szabályjavaslatokat állapított meg. A probléma itt is a jogok megszerzésének bonyolultságából adódik. A kulturális örökséget ápoló intézmények által a kereskedelemben már nem kapható művek digitalizálása és terjesztése azért is rendelkezik kiemelkedő fontossággal, mert ezek a művek gyakran semmilyen más csatornán és formában nem érhetőek el.⁶² A még fennálló szerzői jogi védelem azonban megnehezítheti a művek „tömeges” digitalizációját. Ennek orvoslására az irányelvjavaslat kiszélesítené a közös jogkezelők szerepét: amennyiben ezek a szervezetek ugyanis a tagjaik javára nem üzleti és nem kizárólagos engedélyeket adnak a kulturális örökséget ápoló intézmények részére arra, hogy az amúgy állandó gyűjteményük részét képező kereskedelmi forgalmon kívüli műveket digitalizálják és azokat hozzáférhetővé tegyék, illetve terjesszék, akkor az ilyen engedély kiterjeszhető lenne az olyan jogosultak műveire is, akik bár nem tagjai a közös jogkezelőnek, de az engedély hatálya alá tartozó jogosultakkal hasonló kategóriába tartoznak.⁶³ Ennek alapján tehát ha az adott közös jogkezelő szerv szélesebb képviselést

⁵⁹ I. m. (33), 10. cikk.

⁶⁰ I. m. (37), p. 53–55.

⁶¹ I. m. (37), p. 61–63.

⁶² I. m. (37), p. 65.

⁶³ I. m. (33), 7. cikk (1) bek.

lát el az engedély által érintett jogokat illetően, akkor olyan művek tekintetében is élhetne engedélyezési jogával (szigorúan a kulturális örökséget ápoló intézmények irányába), amelyek jogosultjai nem tagjai a közös jogkezelő szervnek. Ezenfelül minden jogosult számára biztosítani kellene az egyenlő bánásmódot az engedély feltételeivel összefüggésben, és arról is gondoskodni kell, hogy minden jogosult bármikor kizárhassa műveit az engedély hatálya alól.⁶⁴ Emellett a tagállamoknak gondoskodniuk kellene a megfelelő közzétételi intézkedések meghozataláról, a határon átnyúló felhasználást pedig az a rendelkezés segítené, miszerint a megadott engedély alapján a kulturális örökség intézménye a műveket bármely tagállamban felhasználhatná.

Ehhez a problémához kapcsolódik, ezért érdemes megemlíteni a Soulier-ügy⁶⁵ kapcsán az uniós szerzői joggal összeegyeztethetetlen, a kereskedelemben már nem kapható könyvek digitalizálásáról rendelkező francia törvényi szabályozást. Annak alapján ugyanis a Bibliotheque National de France, a francia nemzeti könyvtár létrehozott egy online adatbázist, ami tartalmazza azokat a könyveket, amelyeket 2001. január 1-je előtt adtak ki, már nem képezik kiadók általi terjesztés tárgyát, és amelyeket már sem nyomtatott, sem pedig digitális formában nem adnak ki. Amennyiben egy könyv felkerült erre a listára és hat hónapon belül a szerző vagy a kiadó nem tiltakozott a listán szereplés ellen, az annak digitalizálására, illetve a digitális többszörözésre és terjesztésre (értsd: e-könyv kiadása) vonatkozó jogokkal az arra felhatalmazott közös jogkezelő élhetett. Ebben az ügyben a Bíróság megállapította, hogy bár a többszörözéshez és nyilvánosságához közvetítéshez a jogosult előzetes engedélyre van szüksége, az engedély megadása történhet implicit módon is.⁶⁶ Azonban ha hiányzik a jogosultak hatékony és előzetes tájékoztatását és tiltakozási lehetőségét biztosító rendszer, a jogosultak nem is tudnak állást foglalni ezekkel a felhasználásokkal kapcsolatban, nem lehet tehát előzetes implicit engedélyről beszélni.⁶⁷ Bár az irányelvjavaslat hatálya formálisan nézve a francia törvénytől eltérő (a közös jogkezelő adhat engedélyt kizárólag kulturális örökség ápolásával foglalkozó intézménynek), a tagállamok számára érdemes levonni az ügy tanulságát, és a megfelelő közzétételi és előzetes tiltakozási intézkedésekre vonatkozó szabályok megalkotásánál figyelembe venni, hogy az előzetes tájékoztatásnak mindenképpen hatékonyan kell lennie.

IV. cím: A szerzői jogok szempontjából jól működő piac megteremtését célzó intézkedések

Az utolsó anyagi rendelkezéseket tartalmazó cím sikerült talán a legizgalmasabb és egyben a legtöbb reakciót kiváltó részre. E cím alatt ugyanis a Bizottság a jól működő belső piac

⁶⁴ I. m. (33), 7. cikk (2) bek.

⁶⁵ C-301/15. Marc Soulier Sara Doke v Ministre de la Culture et de la Communication Premier ministre.

⁶⁶ I. m. (65), 35. bek.

⁶⁷ I. m. (65), 39. bek.

megteremtése jegyében három különböző területen vezetne be új rendelkezéseket: új szomszédos jog járna a sajtókiadványok kiadóinak, az internetes platformok felhasználására vonatkozó szabályok is pontosítva lennének, illetve a szerzők és előadóművészek szerződésen alapuló méltányos javadalmazásának biztosítása is itt került rendezésre.

a) Szomszédos jog az újságok, folyóiratok és internetes sajtótermékek kiadóinak

A 11. cikk már korábban is említésre került: ez a rendelkezés biztosítana a sajtókiadványok kiadóinak a többszörösítésre és a lehívásra hozzáférhetővé tételre vonatkozó kizárólagos jogokat sajtókiadványaik felett. Az értelmező rendelkezések alapján sajtókiadványnak kell tekinteni az újságírói művek gyűjteményének rögzített formáját, amely azonos cím alatt időszakosan jelenik meg (idetartoznak a preambulum szerint az internetes híroldalak is), és tartalmazhat egyéb műveket és teljesítményeket is.⁶⁸ Az ilyen, sajtókiadványba „beépített” művekhez fűződő jogokat egyébként nem érintené az új szomszédos jog, ami a sajtókiadvány kiadásától számított húsz évig tartana.⁶⁹ A 12. cikk pedig azt biztosítaná a kiadók számára, hogy amennyiben egy szerző egyik jogosultságát a kiadóra ruházta, akkor ez alapján a kiadó a szerzői jog bármelyik korlátozása vagy kivétele körébe eső felhasználásért járó méltányos díjazásból részesedést követelhesen.

A preambulum indokolása szerint a sajtókiadványok kiadóinak jogosultkénti elismerése nélkül a digitális felhasználásokhoz kapcsolódó engedélyezés és jogérvényesítés gyakran bonyolult, illetve értékelni és ösztönözni kell a sajtókiadók szervezeti és pénzügyi erőfeszítéseit, ezért van szükség európai szinten harmonizált jogi védelemre.⁷⁰

A sajtókiadványokra vonatkozó szomszédos jog nem előzmények nélküli: hasonló jogszabályokat bevezettek már korábban Németországban és Spanyolországban is. A spanyol szabályozás a keresőmotorokat, online platformokat és híraggregátorokat külön díj fizetésére kötelezte, amennyiben újsághírek címeit vagy azok rövid részleteit jelenítették meg saját honlapjukon (a cikkek eredetijére mutató linkkel) – ezzel gyakorlatilag ezek a vállalkozások lettek felelősek a már publikált tartalmak részleteinek nyilvánosságához közvetítésére vonatkozó kivétel fejében járó díjazás megfizetésére.⁷¹ A német megoldás ezzel ellentétben nem kivételt és annak alapján járó méltányos díjazást, hanem külön, a megjelenéstől számított egy évig tartó kizárólagos jogot biztosított a sajtótermékek kiadóinak, ami alapján a jogosulttá avanzált sajtókiadók engedélye lett szükséges a hírrészletek kereskedelmi célú megjelenítéséhez (a keresőmotorok és tartalomfeldolgozó oldalak a német szabályozás sze-

⁶⁸ I. m. (33), 2. cikk 4. pont.

⁶⁹ I. m. (33), 11. cikk (4) bek.

⁷⁰ I. m. (33), preambulum (31) és (32) bek.

⁷¹ Texto Refundido de la Ley de Propiedad Intelectual, 32.2 cikk, lásd: Impact Assessment [i. m. (36)], 13B függelék, p. 190, illetve: dr. Nemessányi Zoltán, dr. Ujhelyi Dávid: Breaking the news? A kiegészítő (szerzői) jog szerepe és megítélése. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 11. (121.) évf. 6. sz., 2016. december.

rint kivételt képeznek).⁷² Ezek a kezdeményezések azonban meglehetősen sikertelennek bizonyultak, olyannyira, hogy a GoogleNews kivonult Spanyolországból, ennek következményeként pedig a hírportálok látogatottsága 6%-kal, a kisebb kiadók oldalainak forgalma pedig 14%-kal csökkent.⁷³ Ez a szomszédos jog egyébként rendkívül heves reakciókat és ellenérzéseket váltott ki, még a javaslat ellenzésére külön szervezet is létrejött, a német IGEL,⁷⁴ amely kiadókat, újságírói szervezeteket, internetes cégeket, médiaaggregátorokat és alapítványokat tömörít magába a sajtókiadványok szomszédos jogosultságának ellenzésére. Emellett a Computer & Communications Industry Association is rendszeresen jelentet meg elemzéseket, amelyekben az ilyen irányú szomszédos jog kártékony hatásaira igyekszik felhívni a figyelmet.⁷⁵

A hatástanulmány szerzői azonban az idézett elemzésektől eltérő metodológiát alkalmazhattak. A tanulmány bár kiemeli az internetes platformok szerepét a hírek és cikkek terjesztésében (tekintettel arra, hogy a hírportálok forgalmának 66%-a átirányított, és valamilyen keresőmotor, közösségimédia-oldal vagy híraggregátor szolgáltatásán keresztül jutnak az olvasók a hírekhez), hangsúlyozza azt is, hogy ezek a szolgáltatások el is vesznek a sajtókiadók internetes forgalmából és így a reklámbevételeikből.⁷⁶ A tanulmány szerzői összesen négy lehetséges megoldást vettek figyelembe: a beavatkozás elkerülését és a jelenlegi helyzet fenntartását, az érdekeltek közötti, a sajtókiadók termékeinek terjesztési problémáira vonatkozó párbeszéd támogatását, egy európai szintű szomszédos jog bevezetését, illetve a szomszédos jog bevezetését kiegészítve a kivételek alá tartozó felhasználások után járó díjazás követelésének lehetőségével. A jogalkotási opciók közül a szomszédos jog ideális tartama nem került konkrét megállapításra, azt politikai döntésnek minősítették. Az indokolás szerint a bevezetni szándékozott jogosultság jogbiztonságot hozna a szektorba, és megerősítené a kiadók tárgyalási pozícióját.

Nem így gondolja ezt a sajtókiadó vállalatok egy csoportja, amely nyílt levelet írt a Bizottságnak. Ebben arra hívják fel a figyelmet, hogy bár az ürügy a sajtókiadók segítése, a hasonló rendelkezések csak gátakat emelnek a kiadók és az olvasók között. Emellett kérték az EU-t, hogy tegyenek a szomszédos jog bevezetése ellen, az ugyanis csak hátráltatná az új, innovatív piaci modellek és megoldások bevezetését és alkalmazását.⁷⁷ A strassbourgi

⁷² Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte, 87f-h cikk, lásd: Impact Assessment [i. m. (36)], 13B függelék, p. 189.

⁷³ Az erre vonatkozó következtetéseket megállapító spanyol nyelvű tanulmány itt található: <http://www.aepp.com/pdf/InformeNera.pdf> (látogatás napja: 2016. 12. 05.).

⁷⁴ <http://ancillarycopyright.eu> (látogatás napja: 2016. 12. 05.).

⁷⁵ Lásd: http://cdn.cciinet.org/wp-content/uploads/2016/05/CCIA_AncillaryCopyright_Paper_A4-1.pdf (látogatás napja: 2016. 12. 19.).

⁷⁶ I. m. (37), p. 157.

⁷⁷ http://www.aepp.com/pdf/151204_Statement_on_Digital_Single_Market_FINAL.pdf (látogatás napja: 2016. 12. 19.).

egyetemen működő Centre for International Intellectual Property Studies tanulmánya⁷⁸ is a tervezett szomszédos jog hátrányaira hívja fel a figyelmet, és hangsúlyozza, hogy egy ilyen jogosultság biztosítása nemhogy elősegítené, hanem egyenesen hátráltatná az egységes digitális piac kialakítását, tekintettel arra, hogy az csak egy plusz jogszabályi réteget adna hozzá az amúgy is 28 nemzeti jogból álló rendszerhez.⁷⁹ Továbbá a szomszédos jog biztosítása egy szektorban könnyen elindíthatja az egyéb kiadók (pl. zenei vagy tudományos művek kiadóinak) hasonló jellegű követeléseit, miközben azok bevezetése még a sajtókiadók esetében sem indokolt.⁸⁰ Ezzel kapcsolatban rámutat a tanulmány arra, hogy a hatástanulmány nem mutat fel ok-okozati kapcsolatot a tervezett rendelkezések és a sajtókiadók valós bevételei között, sőt, figyelmen kívül hagyja a már korábban is említett empirikus tanulmányok megállapításait.⁸¹ Végül pedig a tanulmány szerzői minden szempontból túl széles körűnek találták a javaslatot: amellett, hogy nem eredeti művekre is vonatkozna a védelem, a 20 éves védelmi idő a digitális sajtókiadványok rövid gazdasági életciklusára tekintettel teljesen indokolatlan.⁸²

b) A védett tartalmak online szolgáltatók általi felhasználásának bizonyos módjai, az online platformok felelősségének újraértelmezése

A cím másik fontos rendelkezése az online platformokon történő felhasználásokat érinti. A javaslatban „az információs társadalommal összefüggő szolgáltatást nyújtó szolgáltatók” fogalma nem került konkrét meghatározásra. Azonban a Bizottság korábban ismertetett dokumentumai és 2016. májusi közleménye⁸³ alapján megállapítható, hogy az olyan online platformokról van szó, amelyek változatos szolgáltatásokat és tevékenységeket fednek le, mint az online reklámpatformok, a keresőmotorok (Google), a közösségimédia-oldalak (Facebook, Google+), a kreatív tartalmakat árusító oldalak (Etsy), az alkalmazásokat forgalmazó oldalak (Apple App Store, GooglePlay), a fizetési rendszerek (PayPal) és a közösségi gazdaság platformjai (Kickstarter, Uber, TransferWise).⁸⁴ A 2015 végén zajló, online platformok szerepéről szóló nyilvános konzultáció meghatározása alapján az online plat-

⁷⁸ Christophe Geiger, Oleksandr Bulayenki, Giancarlo Frosio: Opinion of the CEIPI on the European Commission's copyright reform proposal, with a focus on the introduction of neighboring rights for press publishers in EU law, 28 November 2016.: http://www.ceipi.edu/fileadmin/upload/DUN/CEIPI/Documents/CEIPI_Opinion_on_the_introduction_of_neighbouring_rights_for_press_publishers_in_EU_final.pdf.

⁷⁹ Geiger, Bulayenki, Frosio: (i. m. (78), p. 9.

⁸⁰ Geiger, Bulayenki, Frosio: (i. m. (78), p. 10.

⁸¹ Geiger, Bulayenki, Frosio: (i. m. (78), p. 14.

⁸² Geiger, Bulayenki, Frosio: (i. m. (78), p. 16–19.

⁸³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának: Online platformok és a digitális egységes piac – Lehetőség és kihívás Európa számára, COM(2016) 288 final, Brüsszel, 2016. 05. 25.

⁸⁴ I. m. (83), 2. pont, p. 2.

formok olyan két- vagy többoldalú piacokon működő vállalatok, amelyek a két vagy több különböző, de egymástól függő felhasználói csoport közötti interakciót teszik lehetővé úgy, hogy az a csoportok közül legalább az egyik számára értéket generál, emellett bizonyos platformok közvetítőszolgáltatóknak is minősülhetnek.⁸⁵ Ennek alapján tehát úgy tűnik, hogy az online platformokat meg kell különböztetni a közvetítőszolgáltatóktól (intermediary service providers), amelyek az Elker-irányelv⁸⁶ által meghatározott olyan online szolgáltatást nyújtanak, amelynek során továbbítanak vagy elraktároznak harmadik személyek által szolgáltatott tartalmat, illetve amelyek az ilyen tartalmak keresését, gyorsabb elérését teszik lehetővé.

Az irányelvjavaslat 13. cikke az olyan platformokra vonatkozna, amelyek a felhasználóik által feltöltött jelentős mennyiségű művet tárolnak és nyilvánosan hozzáférhetővé tesznek. Ezeknek a szolgáltatóknak olyan intézkedéseket kellene hozniuk, amelyekkel biztosítható a felhasználási szerződések működése, és elkerülhető lenne a jogosultak által megjelölt művek és egyéb teljesítmények szolgáltatásokon keresztül, engedély nélkül történő elérhetővé tétele. Ez tehát azt jelenti, hogy bár megfelelő és arányos módszerekkel, de a platformoknak valamilyen szinten monitorozniuk kellene a tárolt és „nyilvánosan hozzáférhetővé tett” tartalmat. A javaslat szövege azonban kellően határozatlan ahhoz, hogy ne legyen egyértelmű, milyen lenne az új irányelv erre vonatkozó rendelkezéseinek viszonya az Elker-irányelv 14. és 15. cikkében foglalt „safe harbor”-rendelkezésekkel, amelyek mentesítik a szolgáltatókat az oldalaikat érintő tartalmak nyomon követése alól.⁸⁷ A bizonytalanságot tovább növeli,

⁸⁵ A konzultáció dokumentumai elérhetőek: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/public-consultation-regulatory-environment-platforms-online-intermediaries-data-and-cloud> (látogatás napja: 2016. 12. 19.).

⁸⁶ Az Európai Parlament és Tanács 2000/31/EK irányelve (2000. június 8.) a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól („Elektronikus kereskedelemről szóló irányelv”).

⁸⁷ I. m. (86), 14. cikk: Tárhelyszolgáltatás (1) Ha az információs társadalommal összefüggő olyan szolgáltatásról van szó, amely a szolgáltatás igénybe vevője által küldött információ tárolásából áll, a tagállamok biztosítják, hogy a szolgáltatót ne terhelje felelősség a szolgáltatás igénybe vevőjének kérésére tárolt információért, azzal a feltétellel, hogy: *a*) a szolgáltatónak nincsen tényleges tudomása jogellenes tevékenységről vagy információról, és – ami a kárigényeket illeti – nincsen tudomása olyan tényekről vagy körülményekről, amelyek nyilvánvalóan jogellenes tevékenységre vagy információra utalnának; vagy *b*) a szolgáltató, amint ilyenről tudomást szerzett, haladéktalanul intézkedik az információ eltávolításáról vagy az ahhoz való hozzáférés megszüntetéséről. (2) Az (1) bekezdés nem alkalmazható arra az esetre, ha a szolgáltatás igénybe vevője a szolgáltató irányítása alatt vagy ellenőrzése mellett jár el. 15. cikk: Általános nyomon követési kötelezettség hiánya (1) A tagállamok nem állapítanak meg a szolgáltatókat terhelő olyan általános kötelezettséget, amely szerint a 12., 13. és 14. cikk hatálya alá tartozó szolgáltatások nyújtása során az általuk továbbított vagy tárolt információkat nyomon kellene követniük, sem olyan általános kötelezettséget, amely szerint jogellenes tevékenységre utaló tényeket vagy körülményeket kellene kivizsgálniuk. (2) A tagállamok az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások nyújtói számára megállapíthatnak olyan kötelezettségeket, amelyek szerint azonnal tájékoztatniuk kell az illetékes közigazgatási hatóságokat a szolgáltatásuk igénybe vevői által folytatott, jogellenesnek vélt tevékenységekről vagy nyújtott információkról, illetve olyan kötelezettségeket, amelyek szerint az illetékes hatóságokkal, azok kérésére, közölniük kell azokat az adatokat, amelyek lehetővé teszik szolgáltatásuk olyan igénybe vevőinek azonosítását, akikkel, illetve amelyekkel adattárolási megállapodásaik vannak.

hogy a „nyilvánosan hozzáférhetővé tétel” értelmezése is aggályos, különös tekintettel arra, hogy a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogainak meghatározása a közelmúltban kifejezetten nehézkesnek bizonyult az Európai Bíróság részéről,⁸⁸ a Bizottság pedig annak ellenére, hogy 2015. decemberi közleményében még megvalósítandó prioritásként szerepelt, végül ejtette az agendából ennek a kizárólagos jogosultságnak a tisztázását.

A preambulum megállapítása szerint az online tartalmak piacának működése összetettebbé vált, és az online platformok szerepe és tevékenysége is megváltozott. A javaslat emellett igyekszik szétosztatni a homályt: amennyiben az online szolgáltatók/platformok tevékenysége túlmutat a fizikai létesítmények pusztá biztosításán és nyilvánossághoz közvetítésén, és aktív szerepet játszik (a feltöltött tartalmak megjelenését optimalizálja vagy azokat reklámozza), akkor kötelesek engedélyezési megállapodásokat kötni a jogosultakkal, feltéve hogy amúgy ezek a szolgáltatók élveznék az Elker-irányelv tárhelyszolgáltatással kapcsolatos mentesítését.⁸⁹ Tehát ha egy szolgáltató online tárhelyszolgáltatás nyújtása okán mentesülne tartalmak nyomon követése alól, akkor engedélyezési megállapodásokat kellene kötnie a szolgáltatással érintett tartalmak jogosultjaival, amennyiben a szolgáltató aktívan részt vesz a tartalom promotálásában vagy keresésre való optimalizálásában. A javaslat tehát új kötelezettségeket állapítana meg a szolgáltatók számára. További kötelezettséget jelentene még az így megkötött engedélyezési szerződések kikényszerítése a hatékony biztonsági intézkedések és technológiák alkalmazása révén.

A hatástanulmány a kezelendő probléma forrásaként a megváltozott online felhasználási és tartalomfogyasztási szokásokat azonosította, aminek következtében a jogosultak nehézségekbe ütköznek tartalmaik online engedélyezésekor, illetve csak korlátozott irányítással rendelkeznek műveik használata és az annak ellenében járó díjazás felett.⁹⁰ Bár bizonyos platformok reklámbevételeiket megosztják a jogosultakkal, ezt véleményük szerint önkéntes alapon teszik, nem pedig a szerzői jog alapján, így az ilyen „monetizációs megállapodásokat” nem lehet felhasználási szerződésnek tekinteni.⁹¹ Mindamellett bizonyos szolgáltatók (pl. YouTube) alkalmazni kezdtek olyan tartalomazonosítási technológiákat, amelyekkel még a feltöltés folyamán nagy eséllyel ki tudják szűrni, hogy a feltöltő adott esetben joga-

⁸⁸ A probléma egyrészt a hiperlinkek elhelyezésével kapcsolatos szerzői jogi döntések indokolásában (lásd: C-466/12 Svensson v. Retriever Sverige; C-279/13 C More v. Sandberg; C-348/13 BestWater International v Mebes & Potsch; C-160/15 GS Media v. Sanoma), másrészt a kódoltan eredetizett műsorok átvitelének minősítésében (lásd: C-325/14 SBS Belgium v. SABAM), harmadrészt pedig a nyilvánosság számára nyitva álló helyeken történő nyilvánosságához közvetítés értelmezésében (C-117/15 Reha Training v. GEMA) testesül meg.

⁸⁹ I. m. (33), preambulum (37) és (38) bek.

⁹⁰ I. m. (37), p. 137.

⁹¹ I. m. (37), p. 139.

sult-e a tartalom nyilvánosságához közvetítésére⁹² – a technológiát tehát ezek alapján az előzetes szűrés megvalósításához adottak találták, nem vették figyelembe azonban az olyan kisebb tartalomszolgáltatókat, amelyek nem rendelkeznek hasonló tartalomfelismerő rendszerekkel. A hatástanulmány összességében három opciót vizsgált a probléma megoldása kapcsán: a beavatkozás elkerülésével a jelenlegi állapot fenntartását, az érdekeltek közötti párbeszéd elősegítését, illetve jogszabályi rendelkezés megalkotását az engedélyek jóhiszemű tárgyalásának és a hatékony technológiai intézkedések bevezetésének kötelezettségéről. A hatástanulmány ez utóbbit találta megfelelőnek, ugyanis ezáltal lehetne biztosítani a jogosultaknak, hogy engedélyezési megállapodásokat kössenek az érintett szolgáltatókkal, és hogy megakadályozzák a tartalmak engedély nélküli feltöltését az ilyen szolgáltatókhoz.⁹³ Azonban bár ennek az irányelvbe foglalása egyértelmű kötelezettséget keletkeztet, konkrét szankciót nem fogalmazott meg a javaslat annak megszegése esetére.

A bizottsági álláspontot azonban nem övezi teljes egyetértés és elfogadottság. Európai jogtudósok egy csoportja nyílt levélben fordult a Bizottsághoz, ugyanis attól tartanak, hogy a közelmúlt és a jelen dolgozatban vizsgált irányelvben foglalt kezdeményezések a területen eddig kimunkált európai *acquis* konzisztenciáját és integritását veszélyeztetik. Az általános nyomon követési kötelezettség hiányát fenn kell tartani álláspontjuk szerint, az ugyanis az alapvető jogok európai chartája 8. és 11. cikkének⁹⁴ érvényesülését biztosítja az Elker-irányelv 14. és 15. cikkén keresztül. Miután az irányelvjavaslat 13. cikke ilyen általános nyomon követési kötelezettséget állapít meg, az teljes ellentétben áll az Elker-irányelv 15. cikkével, és ezáltal nemcsak a területet érintő jogbiztonságot, hanem az innovációs fejlődést és az internethasználók alapvető jogainak védelmét is veszélyezteti.⁹⁵ Ez a vélemény azonban rendkívül szigorúan és egyoldalúan szemléli a helyzetet, és figyelmen kívül hagyja, hogy a javaslat elsősorban a védett tartalomhoz való jogszerű hozzáférést helyezi előtérbe az eddigi, nem hatékony szankciórendszer helyett.

⁹² I. m. (37), p. 140.

⁹³ I. m. (37), p. 155.

⁹⁴ Az Európai Unió Alapjogi Chartája (2012/C 326/02), 8. cikk: A személyes adatok védelme (1) Mindenkinek joga van a rá vonatkozó személyes adatok védelméhez. (2) Az ilyen adatokat csak tisztességesen és jóhiszeműen, meghatározott célokra, az érintett személy hozzájárulása alapján vagy valamilyen más, a törvényben rögzített jogos okból lehet kezelni. Mindenkinek joga van ahhoz, hogy a róla gyűjtött adatokat megismerje, és joga van azokat kijavíttatni. (3) E szabályok tiszteletben tartását független hatóságnak kell ellenőriznie. 11. cikk: A véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadsága: (1) Mindenkinek joga van a véleménynyilvánítás szabadságához. Ez a jog magában foglalja a véleményalkotás szabadságát, valamint az információk és eszmék megismerésének és közlésének szabadságát anélkül, hogy ebbe hatósági szerv beavatkozhatna, továbbá országhatárookra való tekintet nélkül. (2) A tömegtájékoztatás szabadságát és sokszínűségét tiszteletben kell tartani.

⁹⁵ Open letter to the European Commission – On the Importance of Preserving the Consistency and Integrity of the EU *Acquis* Relating to Content Monitoring within the Information Society, 2016. Szeptember 30, elérhető: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2850483 (látogatás napja: 2016. 12. 07.).

c) A szerzők és előadóművészek méltányos díjazása

A IV. cím harmadik fejezete végül a szerzők és előadóművészek szerződésben foglalt méltányos javadalmazásával foglalkozik. Ennek alapján a tagállamoknak biztosítaniuk kellene, hogy a szerzők és előadók rendszeres és megfelelő tájékoztatást kapjanak műveik felhasználásáról és a keletkezett bevételekről azoktól, akikre a jogait áttruházták, vagy akiknek azokat engedélyezték.⁹⁶ Azt, hogy ezt milyen módon valósítják meg, leginkább a tagállamokra bíznák. A fő cél az átláthatóság és hatékonyság biztosítása, ha kell, akár a fentebbi kötelezettség kiigazításával is, ha amúgy a kötelezettségből eredő adminisztratív teher aránytalanul nagy lenne a hasznosításból származó bevételhez képest. Emellett az irányelv biztosítaná, hogy a szerzőknek és előadóknak lehetőségük legyen az eredetileg kialakított javadalmazást módosítani, ha az a későbbiekben aránytalanul alacsonynak minősülne a hasznosításból származó bevételekhez képest.⁹⁷ Végül egy önkéntes, alternatív vitarendezési mechanizmus létrehozását írná elő az irányelv az átláthatósággal és a szerződszkiigazítással kapcsolatos jogviták rendezésére. Korábban már tanulmány⁹⁸ vizsgálta a szerzők és előadók szerződéses helyzetét és javadalmazását a különböző tagállamokban, ami öt célkitűzést fogalmazott meg a témát illetően.⁹⁹ A hatástanulmány szerint is szükség van a szerzők és előadóművészek tárgyalási pozícióinak megerősítésére, a művek és előadások felhasználása által generált értéket és bevételt érintő információk asszimmetria ugyanis gátolja az átláthatóságot és ezzel a megfontolt szerződszkiigazítás lehetőségét.¹⁰⁰ Az irányelvjavaslatban megfogalmazott megoldás nemcsak a megfelelő információhoz való hozzájutást biztosítaná a szerzőknek/előadóművészeknek, hanem egyben eszközöket is nyújtana helyzetük javítására a szerződszkiigazítás újratárgyalása és kiigazítása, valamint az alternatív vitarendezés lehetőségével.¹⁰¹

IV. KONKLÚZIÓ

Amint tehát látható, a Bizottság hosszú és részletes előkészítő munka eredményeként alkotta meg a szeptemberi szerzői jogi csomagot. A rengeteg munka ellenére azonban a csomag egészében véve az egyes iparágak befolyását és a tüneti kezelés hangulatát sugallja, és bár

⁹⁶ I. m. (33), 14. cikk (1) bek.

⁹⁷ I. m. (33), 15. cikk.

⁹⁸ *Lucie Guibault, Olivia Salamanca, Stef van Gompel*: Remuneration of authors and performers for the use of their works and the fixation of their performances, Final Report, Europe Economics, 2015.

⁹⁹ *Guibault, Salamanca, van Gompel*: i. m. (98), p. 15. Ezek a javaslatok a következők: a szerzők és előadóművészek szerződéseiben a különböző felhasználások fejében járó díjazás pontos meghatározása, a nemzeti rendszereken átívelő átláthatóság javítása, a jövőbeli művekhez és előadásokhoz és a jövőbeli felhasználási módokhoz kapcsolódó jogok átruházásának korlátozása, az érdekvédelmi szervezetek, szabadfoglalkozású szellemi tevékenységet folytatók egyesületei és a hasonló funkciót betöltő közös jogkezelő szervek tevékenységét elősegítő környezet kialakítása, a lehívásra hozzáférhetővé tételi jog gyakorlásának megkönnyítése.

¹⁰⁰ I. m. (37), p. 174.

¹⁰¹ I. m. (33), p. 190.

a Bizottság megvalósította ugyan a digitális egységes piaci stratégiában megfogalmazott célkitűzései nagy részét, a jogalkotási javaslatok benyújtása még nem jelenti a tökéletesen integrált digitális piac eljövételét. A szerzői jog digitális fejleményekhez igazítása és modernizálása erősen szükségessé vált, éppen ezért üdvözlendőek a Bizottság törekvései. Némely rendelkezés, mint például a sajtókiadókat érintő szomszédos jog bevezetésével kapcsolatos, azonban önellentmondásos helyzetbe került, ugyanis azok egyes iparági szereplők érdekeit és helyzetét erősítenék ugyan, azt azonban nem sikerült kétséget kizáróan megmutatni, hogy mindezek milyen módon járulnának hozzá a digitális piac egységesítéséhez. Hasonlóan, a nyilvánossághoz közvetítés és a lehívásra hozzáférhetővé tétel jogának jogszabályi szintű tisztázásának (ami mind a határon átnyúló, mind pedig egyre inkább digitális jellegének köszönhetően jelentősen hozzájárulhatott volna a digitális egységes piac megalkotásához) elmaradása is azt mutatja, hogy a Bizottság láthatóan inkább foglalkozik az olyan problémákkal és részterületekkel, amelyek nagyobb publicitást vagy élénkebb vitát váltanak ki (például a panorámaszabadság felvétele a prioritások közé) a kevésbé látványos, viszont fontos és alapvető jelentőségű és sürgős problémák kárára. Tehát bár elsőszámú fontosságú a digitális piac egységesítése és ezen keresztül a modern európai szerzői jog kialakítása, a bizottsági törekvések megvalósításának bizonyos módjai nem közvetlenül ezt a célt szolgálják.

A bemutatott dokumentumok azonban egyelőre csak javaslatok, nem pedig kötérrővel rendelkező hatályos jogszabályok. Az igazi értékelés és a praktikus következtetések levonása tehát majd csak a végleges irányelvek és rendeletek hatálybalépése és bizonyos idejű működése, illetve a gyakorlati tapasztalatok megszerzése után következhet. Azonban addig is érdemes nyomon követni és kritikai elemzésnek alávetni a fejleményeket, hogy az így alkotott vélemények visszacsatolásával is hatékonyabb és megfelelőbb lehessen az európai szerzői jogi reform.